

ניבוי דיפרנציאלי ותוקף דיפרנציאלי של מערכת המיין לאוניברסיטאות על-פי

מיצב חברתי-כלכלי של המועמדים

תמי קנת-כהן

המרכז הארצי לבחינות ולהערכה

תקציר

ממצאים שנאספו בארץ ובעולם מראים כי בני שכבות חברתיות-כלכליות נמוכות מצליחים פחות במבחנים המודדים הישגים לימודיים בכלל, ובמבחנים המשמשים למיין מועמדים למערכת ההשכלה הגבוהה בפרט. לאור זאת, מושמעת לעיתים קרובות הטענה שכלי המיין מפלים לרעה את בני השכבות הנמוכות בקבלה להשכלה גבוהה. סוגייה זו זוכה לתשומת לב ציבורית לא מבוטלת, על רקע החשיבות הרבה המיוחסת בחברה המודרנית להשכלה גבוהה כתנאי למוביליות חברתית וכלכלית.

במחקר הנוכחי נבדקה הוגנות מערכת המיין לאוניברסיטאות כלפי מועמדים ממיצב חברתי-כלכלי נמוך. מרבית החוקרים בתחום מסכימים שבדיקת ההוגנות של תהליך מיין צריכה להתבצע בהתייחס לקריטריון שלמענו הוא נוצר. בהתאם לכך, נבדקה במחקר זה הוגנות חזאי מערכת המיין (הציון הפסיכומטרי, ציון הבגרות, וציון משוקלל המבוסס על שילוב הציון הפסיכומטרי וציון הבגרות במשקלות שווים) בהתייחס לקריטריון של הצלחה בלימודי שנה א' באוניברסיטה. שאלת ההוגנות נבדקה משני היבטים: ההיבט של ניבוי דיפרנציאלי, שמתמקד בשאלת קיומם וכיוונם של הבדלים בין קבוצות ממיצב חברתי-כלכלי גבוה ונמוך בציון הקריטריון המנובא עבורם על סמך הישג דומה בחזאים; וההיבט של תוקף דיפרנציאלי, שבוחן קיומם של הבדלים במידת ההתאמה של כלי המיין עבור שתי הקבוצות. שאלת ההוגנות, על שני היבטיה, נבדקה בהתייחס לשני מאפיינים של חוג הלימוד: תוכן הלימודים בחוג ומידת הסלקטיביות של החוג.

אוכלוסיית המחקר כללה את המועמדים לכל האוניברסיטאות בישראל, שהחלו את לימודיהם לתואר בוגר בשנים תשנ"ד עד תשנ"ח. באוכלוסייה זו הוגדרו שתי קבוצות של מועמדים: קבוצה ממיצב חברתי-כלכלי נמוך וקבוצה ממיצב חברתי-כלכלי גבוה. מיצב חברתי-כלכלי הוגדר באמצעות שלושה משתנים: השכלת אב, השכלת אם ורמת ההכנסה של המשפחה בהשוואה לממוצע בארץ.

מתוצאות המחקר, בהתייחס להיבט של ניבוי דיפרנציאלי, עולה שביותר מ- 90% מן החוגים מתקיים מיין הוגן. בחוגים בהם זוהתה חריגה ממיין הוגן (9% מן החוגים ביחס לציון המשוקלל; 6% ביחס לשני מרכיביו, הציון הפסיכומטרי וציון הבגרות) אופיינה חריגה זו בניבוי-חסר של ציוני הקריטריון של קבוצת המיצב הנמוך. הסבר אפשרי לנטייה לניבוי-חסר הוא שהשפעת משתני

המיצב החברתי-כלכלי (שהם מאפייני משפחת המוצא) על ההישגים הלימודיים פוחתת על-פני זמן במחזור חייו של האדם. במלים אחרות, מדידות מוקדמות של ההישגים הלימודיים (המתבצעות על-ידי כלי המיון) משקפות פערים גדולים יותר בין קבוצות ממיצב חברתי-כלכלי גבוה ונמוך מאשר מדידות מאוחרות יותר (המתבצעות במהלך שנה א' ללימודים באוניברסיטה). בנסיבות כאלה, ובהינתן שההישגים של הקבוצה ממיצב חברתי-כלכלי נמוך הינם נמוכים יותר, יספקו המדידות המוקדמות הערכת-חסר של ההישגים המאוחרים .

נטיית ניבוי-החסר נעלמת כמעט לחלוטין כאשר בוחנים את סוגיית הניבוי הדיפרנציאלי בחוגים בעלי רמת סלקטיביות גבוהה. ניתן להתרשם, אם-כן, שבאותם חוגים שבהם באופן טיפוסי התשואה על השכלה היא הגבוהה ביותר ושבהם נוטה להתמקד הדיון הציבורי בשאלת הוגנות מערכת המיון, הליך המיון הוא הוגן. לא נמצא אפקט חזק ועקבי לתוכן הלימודים בחוג על סוגיית הניבוי הדיפרנציאלי.

ממצאי המחקר מן ההיבט של תוקף דיפרנציאלי מעידים על הבדלים קטנים בתוקף הניבוי של כלי המיון בשתי הקבוצות, עם נטייה מסוימת – שניכרת יותר ביחס לבגרות - לתוקף גבוה יותר בקבוצת המיצב הגבוה לעומת התוקף בקבוצת המיצב הנמוך.

שאלת ההוגנות, על שני היבטיה, נבחנה ונדונה גם ביחס לכל אחד משלושת התחומים המרכיבים את הבחינה הפסיכומטרית – חשיבה כמותית, חשיבה מילולית ואנגלית. מן ההיבט של ניבוי דיפרנציאלי נמצא שמיון על-פי מרכיבי הבחינה הפסיכומטרית הוא הוגן ב - 97%, 95% ו - 94% מן החוגים, כאשר הוא מתבסס על חשיבה כמותית, חשיבה מילולית או אנגלית, בהתאמה. גם מן ההיבט של תוקף דיפרנציאלי נמצא שמיון על-פי מרכיבי הבחינה הפסיכומטרית הוא הוגן: לא נמצאו הבדלים בין מקדמי התוקף של שלושת המרכיבים בשתי קבוצות המיצב.